

Stručni članak

Professional Paper

UDK : 323.233 le(497.15)

DOI : dx.doi.org/10.12803/SJSECO.246513

JEL: Ø

PARTIJSKI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE THE PARTY SYSTEM OF BOSNIA AND HERZEGOVINA ¹

Aleksandar Ćuković

Univerzitet Crne Gore

Fakultet političkih nauka Podgorica

Apstrakt

U ovom radu se pravi kratak osvrt na partijski sistem Bosne i Hercegovine, kao i na njegove bitne elemente i karakteristike. Ukratko se prikazuje i struktura političkog sistema kao bitnog činioca koji utiče na partijski sistem, kao i relevantne političke partije i sistem njihovih međusobnih odnosa i uslova u kojima djeluju.

Ključne reči: *političke partije, Bosna i Hercegovina, partijski sistem, politički sistem, partijski jezičko-ekspresivni paternalizam*

1. Uvod u partijski sistem BiH

Partijski sistem ne predstavlja puki zbir partija na političkoj sceni, već sve interakcije, odnosno konkurencije između partija u okviru jednog političkog režima. On sa jedne strane kreira opcije o kojima se opredjeljuju građani, a sa druge ih, opet i ograničava jer partije su ustvari te koje odlučuju koje će opcije imati birači pred sobom. O promjeni partijskog sistema može se govoriti samo ako se sistem transformiše iz jedne klase ili jednog tipa u drugu klasu ili drugi tip. Do toga dolazi i kada se u partijskom sistemu pojave nove relevantne partije, a to se događa ako postojeće ne uspiju ili ne žele da integrišu u svoje

¹ Rad primljen 26.08.2013. godine. Ispravljen 14.09.2013. Odobren za objavljivanje 25.10.2013. godine. Kontakt autora: cukovicaleksandar@yahoo.com. Paper received 26.08.2013. Corrected : 14.09.2013. Approved for publishing 25.10.2013.

programe nove interese, odnosno zahtjeve građana koji im se upućuju. Takođe je važno napomenuti da do promjene dolazi i kada se antisistemska partija transformiše u sistemsku partiju i obrnuto, a takođe i ako dođe do strateških i izbornih krupnih vladavinskih promjena. (Goati, 2008:289)

Što se partijskog sistema Bosne i Hercegovine tiče, a koji je i tema ovoga rada, važno je istaći da je ustvari najznačajnije njegovo obilježje upravo ta etnička komponenta koja je u krajnjem i uticala na njegovo oblikovanje. To je slučaj i sa ostalim heterogenim republikama bivše SFRJ: Srbije, Crne Gore, Hrvatske i Makedonije. Na prvim višepartijskim izborima 1990. godine od 43 partije koje su registrovane u BiH do kraja oktobra pomenute godine, na izbore je izašlo samostalno ili u koalicijama njih 15. (Arnautović, 2009:543) Svaka od tih partija je u tom periodu, da kažemo njihovog nastanka, imala nacionalno obilježje koje se kod najvećeg broja i danas zadržalo.

U Bosni i Hercegovini etnički rascjep je sigurno jači u odnosu na ostale bivše Jugoslovenske republike. U toj državi etnički rascjep je najprije doveo do dezintegracije republike, kao i do ratnih sukoba, da bi, poslije potpisivanja Dejtonskog sporazuma, potpisanog u novembru mjesecu 1995. godine, BiH nastavila da funkcioniše u okviru dva faktički nezavisna entiteta, a to su Republika Srpska i Federacija BiH. Ovo napominjemo jer je uticaj centralnog nivoa gotovo zanemarljiv, što katkad dovodi do stvaranja određenih blokada i problema u funkcionisanju. Politički sukob zasnovan na različitim etničkim identitetima, može se ubrojiti koristeći Lipsetovu i Rokanovu shemu u sukob između centra i periferije². Ipak, najveći uticaj heterogenosti naroda na partijski sistem jedne zemlje, a u poređenju sa zemljama SFRJ, jeste upravo zabilježen u Bosni i Hercegovini. Na to ukazuju i rezultati izbora nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma i to: SDA:SDS:HDZ – 45:21:19.

2. Politički sistem Bosne i Hercegovine

Politički sistem je značajan za razumijevanje ideološko-političkog profila političkih stranaka u svakoj državi. U Bosni i Hercegovini je stanje u tom pogledu specifično iz više razloga. Prvo, sve političke stranke imaju identične stavove o pojedinim segmentima političkog sistema, pa ih je nemoguće razlikovati (npr. sve se deklarativno zalažu za višepartijski sistem, ljudska prava i slobode, podjelu vlasti i dr.). Drugo, budući da u Bosni i Hercegovini postoje

² Po Lipsetu i Rokanu, postoje četiri glavna pravca društvenih rascjepa. Prvi je između centripetalnih i centrifugalnih sila nekog političkog prostora, tačnije između središnjih i oblasnih elita. Drugi je između djelova same centralne nacionalne elite oko ustrojstva državne moći. Treći je između različitih suparnika oko raspodjele različitih dobara, dok je četvrti onaj između nosilaca različitih društvenih predstava. (Lutovac, 2007:51)

velika neslaganja o obliku državnog uređenja (federalna ili regionalna država) i obliku političkog režima (većinska ili konsocijativna demokratija), a ti rascjepi imaju u svojoj osnovi nacionalno obilježje političkih stranaka, sve političke stranke koje svoje uporište imaju u istom konstitutivnom narodu zauzimaju ista ili vrlo slična stanovišta o naprijed navedenim aspektima političkog sistema, bez obzira što se inače deklariraju kao socijal-demokratske, narodne, liberalne itd. Treće, zbog nestabilnosti države i njenog političkog sistema, te činjenice da političke elite izvode svoju legitimnost iz čvrstih stavova o prirodi političkog sistema, ovo pitanje zadržava prvorazredni značaj u društvenom životu Bosne i Hercegovine i za istraživanje političkih stranaka. Politički sistem Bosne i Hercegovine ima nekoliko osnovnih obilježja: federalno državno uređenje, konsocijativna elitistička demokratija, polupredsjednički sistem vlasti i krajnje podijeljeno društvo. Ova obilježja dominantno određuju ne samo trenutno stanje ustavnog i političkog sistema, već i perspektive njihove reforme.

Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta, od kojih je jedan uređen federalno a drugi unitarno. Postoji i treća političko-teritorijalna jedinica koja vrši funkcije državne vlasti, a to je Brčko Distrikt. Amandmanom I na Ustav Bosne i Hercegovine je formalnopravno verifikovano njegovo postojanje, mada neadekvatno, budući da se ovim amandmanom mijenja član VI Ustava kojim se uređuje Ustavni sud Bosne i Hercegovine. Osim toga, Distrikt ovim amandmanom ne stiče pravo da neposredno učestvuje u vršenju vlasti na državnom nivou, pa je njegov ustavnopravni položaj i dalje nejasan i hibridan – on sigurno nije jedinica lokalne samouprave, ali nije ni entitet.

Za ocjenu državnog uređenja Bosne i Hercegovine je važno nekoliko pitanja: nadležnosti države i entiteta, sastav, način izbora i odlučivanja institucija Bosne i Hercegovine i odnos pravnih poredaka države i entiteta. Nadležnosti države su, sudeći prema normi iz člana III ustava BiH, neobično uske i daleko ispod federalnih standarda. U poslijedejtonskom periodu one su znatno proširene, tako da se Bosna i Hercegovina u pogledu obima i kvaliteta svojih nadležnosti znatno približila modernim federalnim državama, mada je vjerovatno još uvijek najviše decentralizovana federacija u tom smislu. Nove nadležnosti, koje su prenesene sa entiteta na državu, su praćene osnivanjem novih institucija, na prvom mjestu ministarstava kao politički najvažnijih organa u tom sistemu, ali i niza upravnih organa i organizacija. Od velikog značaja je stvaranje sistema pravosudnih institucija Bosne i Hercegovine, u prvom redu Suda i Tužilaštva Bosne i Hercegovine.

Prirodu političkog sistema Bosne i Hercegovine primarno određuje priroda bosanskohercegovačkog društva, koje je duboko podijeljeno na tri subkulture ili podsistema. Politički izraz te podijeljenosti, koji ostavlja dubok trag na izgled i funkcionisanje institucionalnog sistema, je dominacija

nacionalnih političkih elita političkim procesima. Ova segmentiranost društva je uslovila prihvatanje političkog režima konsocijativne demokratije, koji počiva na širokim koalicionim vladama sastavljenim od sve tri nacionalne političke elite, paritetnom sastavu najvažnijih političkih institucija, pravu veta i širokom konsenzusu u odlučivanju, uz posebne ustavne mehanizme kojima se sprečava mogućnost preglasavanja. Principi konsocijativne demokratije su posebno zastupljeni u najvažnijim političkim institucijama – Parlamentarnoj skuptini (tačnije, u Domu naroda), Predsjedništvu i Savjetu ministara Bosne i Hercegovine. Oni omogućavaju da se očuva krhka stabilnost društva i političkog sistema.

Na prirodu političkog sistema države bitno je uticala i njena socijalistička, jednopartijska prošlost. U takvom poretku slobodni, kompetitivni, višestranački izbori koji bi se odvijali u redovnim ciklusima su zamijenjeni glasanjem bez izbora, odnosno bez kompetencije više političkih stranaka i kandidata različitog programskog opredjeljenja. (Arnautović: 2009, 612) Izborni sistem je pri tome služio da prikaže ljepše lice toga režima i navodnu mogućnost ostvarivanja demokratije bez konkurentskih političkih stranaka.

Jedno od bitnih obilježja političkog sistema je snažna ustavna i politička pozicija kolektivnog šefa države, čije nadležnosti su veće od nadležnosti koje šef države ima u modernim parlamentarnim demokratijama, a ipak manje od onih koje mu pripadaju u predsjedničkom sistemu. Predsjedništvo, na primjer, vodi spoljnu politiku Bosne i Hercegovine, što je neprimjereno kao nadležnost šefa države. Ono ima značajnu ulogu u usvajanju državnog budžeta, jer ga, u saglasnosti sa Savjetom ministara, predlaže Parlamentarnoj skupštini. Pripada mu i pravo raspuštanja Doma naroda, a Parlamentarna skupština je dužna da donese zakone ako je to potrebno za izvršavanje odluka Parlamentarne skupštine. Iako je izvršna vlast u Bosni i Hercegovini bicefalna, jasno je da je Predsjedništvo premoćna institucija izvršne vlasti.

Način izbora Predsjedništva uvodi diskriminaciju „Ostalih“ i konstitutivnih naroda u zavisnosti od entiteta u kome žive, a ne garantuje ni da će izabrani članovi biti legitimni predstavnici svojih naroda. Slično važi i za izbor delegata u Domu naroda Parlamentarne skupštine. To je važno razlikovati od delegatskog sistema u socijalizmu gdje su delegatski izbori bili nedemokratski izbori što se najbolje može vidjeti kroz strukturu skupština i načinu njihovog popunjavanja. „Ove skupštine su se birale na bazi nedemokratskog biračkog prava, jer ono nije bilo jednako i direktno, nego prularno i posredno.“ (Kasapović, 2003:58)

Državni nivo je uređen na sljedeći način:

- **Predsjednik:** Bosna i Hercegovina ima tročlano predsjedništvo (a čine ga Bošnjak, Hrvat, Srbin) koje se bira direktnim glasanjem naroda na period od četiri godine. Predsjedavanje tripartitnim predsjedništvom mijenja se svakih osam mjeseci. Predsjednik predsjedništva je šef države. Funkcije predsjedništva uglavnom su iz domena spoljne politike, postavljanja ambasadora, međunarodnih sporazuma, koordinacije sa međunarodnim i nevladinim organizacijama itd. Predsjednik je Haris Silajdžić. Ostali članovi tročlanog rotirajućeg (na svakih 8 meseci) predsjedništva su Željko Komšić (Hrvat) i Nebojša Radmanović (Srbin).
- **Zakonodavna vlast:** Zakonodavna vlast u zemlji je u rukama dvodome Parlamentarne skupštine, koja zasijeda u glavnom gradu Sarajevu. Svaki dom ima predsjednika i dva pomoćnika (jedan Srbin, jedan Hrvat i jedan Bošnjak). Predstavnički dom je tijelo od 42 člana koje se bira sa partijske liste dvije entitetske skupštine (skupštine Federacije Bosne i Hercegovine od 28 mjesta i Skupštine Republike Srpske od 14 mjesta) na mandat od dvije godine. Dom naroda ima 15 članova (5 Srba, 5 Bošnjaka i 5 Hrvata) koje indirektno bira Dom naroda Federacije i Narodna skupština RS na mandat od dvije godine.
- **Izvršna vlast:** Savjet ministara, zadužen je da nadgleda spoljnu, ekonomsku i poresku politiku, kao i da predstavlja nacionalnu vladu. Njegovog predsjednika (koji se takođe naziva premijer) imenuje predsjednik i to imenovanje odobrava predstavnički dom parlamenta. Ministre i njihove pomoćnike imenuje predsjednik Savjeta ministara, a mora da ih i odobri Predstavnički dom. Po Ustavu, sa teritorije Federacije ne može biti postavljeno više od dve trecine svih ministara. Svaki ministar ima dva pomoćnika, koji ne mogu pripadati istom konstitutivnom narodu kao sam ministar. Predsjednik, ministri i njihovi pomoćnici čine vladu, koja je trenutno sastavljena od šest ministara i 12 pomoćnika.

Entitetski nivo je uređen na sljedeći način:

- **Predsjednik:** Svaki entitet ima predsjednika i potpredsjednika koji su članovi izvršne vlasti. Važno je napomenuti da se predsjednik i potpredsjednik smenjuju se na svakih 6 mjeseci.
- **Zakonodavna vlast:** Parlament Federacije Bosne i Hercegovine je dvodomo zakonodavno tijelo u kome svaki dom ima predsjednika i potpredsjednika. Predstavnički dom ima 140 članova a Dom naroda 80 poslanika, od čega 30 Hrvata, 30 Bošnjaka i 20 ostalih. Poslanici u

parlamentu Federacije biraju se na dvije godine. Srpska narodna skupština je jednodomo tijelo sa 83 poslanika, koje građani biraju na izborima u Republici Srpskoj po proporcionalnom sistemu. Poslanici se biraju na dvije godine.

- Izvršna vlast: Na čelu Vlade Federacije Bosne i Hercegovine nalaze se premijer i potpredsjednik. Kabinet još čini 12 ministara i njihovih zamjenika, kao i dva ministra bez portfelja. Na čelu Vlade Republike Srpske nalazi se premijer. Vladu čine četiri potpredsjednika i 17 ministara.

3. Promjena u partijskom sistemu BiH

Prvi višestranački izbori, održani u BiH 1990. godine, ukazali su na potpuni gubitak povjerenja građana u do tada vladajući i veoma moćni SKBiH, što predstavlja najznačajniju promjenu u partijskom sistemu i to u vladajućem pogledu. Tada počinje uspon i dominacija stranaka sa nacionalnim predznakom. U sredinama koje su nacionalno homogene, odnosno sa dominantnom srpskom strukturom, ubjedljivu većinu je odnijela partija SDS. U sredinama u kojima je bila dominantna bošnjačka struktura, ubjedljivu većinu je dobila stranka SDA i na kraju, u sredinama sa dominantnim hrvatskim stanovništvom apsolutnu većinu je dobio HDZ. (Arnautović, 2009:547) Dakle, broj glasova i mandata što su ih osvojile pojedine političke stranke, daje prilično pouzdanu demografsku sliku svake opštine ponaosob. Ovi podaci sa rezultata izbora održanih 1990. godine najbolje govore u prilog priči o podjeli stanovništva i dominaciji političkih partija sa nacionalnim predznakom. Upravo taj nacionalni predznak i sve jača nacionalna retorika političkih partija Bosne i Hercegovine dovešće do krvavog građanskog rata od 1992.-1995. godine. Ali, ne samo etnička struktura, već i diametralno suprotni ciljevi tri konstitutivna naroda imali su značajan uticaj na formiranje političkih partija. U samom početku, zasnivanje na etničkoj pozadini, ostavljalo je veoma malo mjesta za partije koje bi imale socijal-demokratsku orijentaciju. Nova partija, koja se pojavila nakon uvođenja višepartijskog sistema u BiH, a koja je imala komunističko obilježje jeste Radnička komunistička partija Bosne i Hercegovine (RKPBiH) osnovana u junu 2000. godine.

Partija naslednik Komunističke partije u BiH nije preuzela trijumf kao što je to bio slučaj u drugim bivšim jugoslovenskim republikama. Socijaldemokratska partija BiH (SDP BiH) je na početku dobila značajan broj glasova jedino na nivou Federacije, dok je na nivou parlamenta BiH i parlamenta Republike Srpske dobila simboličan broj. Činjenica koja to

objašnjava jeste da ova partija nije dobila podršku Hrvata i Srba, već jedino Bošnjaka. Ova partija jeste član Socijalističke internacionale.

4. Partijski sistem i stanje 15 godina nakon Dejtonskog sporazuma

Može se sa sigurnošću reći da i danas partije sa nacionalnim predznakom ubjedljivo dominiraju. Uvjerljiva pobjeda SNSD-a nipošto ne dovodi u sumnju odavno ustanovljeni pravac vladajuće politike u Republici Srpskoj. Ta pobjeda može se čitati kao čista pobjeda srpske nacionalne politike. (Vlaisavić, 2010:2) osvrnemo li se na predizborne programe koji su nuđeni biračima, možemo reći da nije bilo nekog značajnijeg faktora koji se zauzimao za neku drugu politiku, osim politike zastupanja srpskih nacionalnih interesa. U tom smislu indikativan uspjeh Mladena Ivanića kao kandidata za predsjedništvo BiH, koji je ozbiljno ugrozio svog suparnika iz SNSD-a, a koji je u svojim predizbornim istupanjima isticao da bi bio mnogo čvršći i radikalniji zastupnik srpskih interesa, makar i po cijenu blokade rada predsjedništva.

Ni u Federaciji nije drugačija slika, jer je i tamo i dalje na snazi politika zastupanja nacionalnih interesa. Većina bošnjačkih birača opredijelila se za SDP i SDA, a hrvatskih za HDZ. U posljednje vrijeme, javljaju se neke tendencije političkih partija u pogledu integracije društva na temelju izgradnje posebnog segmenta, pored tri konstitutivna naroda. Ali, postoji opasnost od reakcije „autentičnih”, nalik na reakciju čelnika hrvatskih stranaka koje se žale da su hrvatsko mjesto u Predsjedništvu uzurpirali Bošnjaci. Koliko je odbacivanje etničke samoidentifikacije u politici Bosne i Hercegovine pokazala je Naša stranka, koja je s ovim izborima nestala sa političke scene. Da se javnost ne bi predstavila kao bošnjačka, a pogotovo kao sarajevska bošnjačka stranka, ona je za svoga predsjednika postavila B.Bajića, mladog Srbina iz Rudog u RS, i ušla u predizbornu koaliciju s Novom socijalističkom partijom takođe iz RS. Naša stranka je svoju prepoznatljivost gradila i na radikalnom protivnacionalističkom programu, koji SDP nikad nije pokušao ozbiljno sprovesti. Takođe se i u zasebnom spektru hrvatske nacionalne politike ključnim pokazuje pitanje artikulacije „građanskog” i „nacionalnog”, ali ta politika ukazuje i na važnost pozicioniranja sjedišta stranačkog stožera prema većinskom stanovištu jednog naroda.

Odvajanje nacionalnog elementa od građanskog pretvara stranačke politike u poligone vrućeg nacionalizma. (Vlaisavić, 2010:4) Izborna afera Komšić u redovima pobjedničke hrvatske stranke pokrenulo je okidač takvog nacionalizma, a u javnostima se pokazuje u obliku separatizma. Upravo zahvaljujućoj postojanoj i čvrstoj artikulaciji s elementom građanskog,

bošnjački nacionalizam se pojavljuje kao hladni nacionalizam. Ako je istina da se najvažnije razlike među stranačkim politikama ogledaju u specifičnim oblicima artikulacije nacionalnog i građanskog, onda se definisanje političkih platformi odvija po nacionalnim blokovima. Drugim riječima, nacionalni prefiksi govore veoma mnogo o posebnim stranačkim politikama, a opet nikad dovoljno, jer se njihova posebnost počinje katalizovati tek ispod praga nacionalne pripadnosti. Originalnost i uvjerljivost u definisanju vlastitog nacionalnog interesa određuje karakter neke stranačke politike, pa nije neobično što se glavni politički protivnici nalaze u vlastitim nacionalnim blokovima. U tom smislu je zanimljiva pojava F. Radončića i njegove Stranke za bolju budućnost (SBB). On se uspeo na političku scenu Bošnjaka kada je Silajdžić sa nje sišao.

Predizborne rasprave u BiH su bile unutar nacionalni sukobi koji su trebali iznjedrili pobjednika za naredni krug borbi nakon izbora. Čini se da je za stabilnost zemlje vrlo važno, što osim glavnih pobjednika, postoji još dovoljno jakih takmaca koji mogu spriječiti da jedna jedina stranka predstavlja cijelu naciju. Iako su čelnici SNSD-a kod Srba, HDZ-a kod Hrvata i SDP-a kod Bošnjaka skloni sebe smatrati apsolutnim pobjednicima, državna vlast se može formirati bez svakoga od njih.

Iznenaden nedostatkom dosljednosti u poštovanju ponuđenih izbornih programa i spremnošću za pakte stranačkih čelnika, politički analitičar Žarko Papić predložio je da se ne govori o koalicijama, nego o „političkim kartelima“. (Vlaisavić, 2010:5) Međutim, u okrilju postojećeg stranačkog prularizma upravo koalicijska polivalentnost stranaka, koja ih čini sposobnima za saveze kako unutar nacionalnih blokova, tako i izvan njih, uliva nadu da u bliskoj budućnosti neće biti ozbiljnih međunarodnih sukoba. Kako vrijeme odmiče, čini se, da politički protivnik iz vlastitog naroda postaje sve važniji, a saveznik iz drugog nacionalnog bloka sve poželjniji. Na ovom mjestu treba istaći da programi mnogih partija u BiH deklarišu određene stvari koje nemaju veze sa akcijama i potezima, odnosno postupcima koje te partija preduzimaju u stvarnom političkom životu.

5. Značajnije političke partije na političkoj sceni BiH

Bošnjaci, samim tim i njihove političke partije, vjeruju da njihova bezbijednost može biti jedino osigurana održavanjem Bosne i Hercegovine kao nedjeljive i jedinstvene države, dok se za hrvatske i srpske partije smatra da su spremne da teže secesiji države, tj. da i u Hrvatskoj i u Srbiji, postoji spremnost da se takvi poduhvati podrže. Ovo je jedno od zapažanja iznešeno u Izvještaju o

procjeni demokratije koji je izradio Nacionalni demokratski institut. (NDI, Bosnia-Herzegovina Democracy Assessment Report, 2009:3)

Bitno je istaći da se partije izraženog nacionalnog predznaka u BiH, dakle, hrvatske, srpske i bošnjačke služe određenom vrstom jezičko-ekspresivnog paternalizma u svom obraćanju glasačima. Tvorac pojma *jezičko-ekspresivni paternalizam*³ jeste Aleksandar Prnjat (Prnjat, 2008:253-256; Prnjat, 2009:247-250). Bitno je istaći da se u tom smislu, partije obraćaju svojim glasačima i potencijalnim glasačima, sugerišući im određeno izbornu ponašanje, što se bitno razlikuje od klasičnog paternalizma. Smatram da bi smo ovu vrstu jezičko-ekspresivnog paternalizma mogli nazvati *partijskim jezičko-ekspresivnim paternalizmom*.

Stranka demokratske akcije, (SDA) osnovana je 26. maja 1990. godine u Sarajevu, a zalagala se za nezavisnu, suverenu i nedjeljivu Republiku Bosnu i Hercegovinu. Prvi predsjednik je bio Alija Izetbegović, a trenutni predsjednik je Sulejman Tihić. Član sadašnjeg Predsjedništva BiH, Bakir Izetbegović je član ove stranke. Počevši svoj politički razvoj kao nacionalna stranka Bošnjaka desnog centra, u posljednje vrijeme se otvorila za ljude druge nacionalnosti, koje bira u najviše organe stranke. Članica je grupacije Evropskih narodnih stranaka, a teži političkom centru. Jedna je od veoma uticajnih stranaka u BiH. Iako u nazivu nema nikakav nacionalni predznak, prije svega ova stranka jeste u svojoj suštini i ideji bošnjačka stranka. Inače, važno je napomenuti da se bošnjačke stranke trude da budu ne etničke i stoga imaju problem, dok se hrvatske i srpske stranke trude da budu što homogenije. SDA je bošnjačka stranka koja zagovara jednu i nedjeljivu BiH. Ona sebe definiše kao partiju centra koja je ujedno i kreator bosanskog identiteta u čijem osnovu bi bile integrisane sve tri nacije, dakle Bošnjaci, Srbi i Hrvati. (Strajova, 2010:46)

Srpska demokratska stranka (SDS) je nacionalna desničarska stranka Srba, koja je bila još osnovana tokom postojanja SFRJ. SDS je imala vodeću političku ulogu u ratovima u Bosni i Hercegovini. Osnivač partije je Jovan Rašković. U toku 1991. godine stranka je podijeljena na SDS Bosne i Hercegovine (kasnije Republike Srpske), SDS Hrvatske (kasnije Republike Srpske Krajine) i filijalu u SRJ. Krovna organizacija je bila SDS Srpskih zemalja čiji je predsjednik do 1996. godine bio Radovan Karadžić, koji će po završetku sukoba biti optužen za ratne zločine od strane Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u Hagu. U Bosni i Hercegovini SDS je osnovana u julu 1990. godine. Među prvim članovima bili su Radovan

³ Predstavlja jezičko izražavanje paternalističkog odnosa koji ne ide dalje od komentara, opaske, savjeta, dakle ostaje na jezičkom izražavanju odnosa prema nekoj grupi ili pojedincu i ne proizvodi nikakvo neposredno primoravanje ili pak ograničenje slobode. (Prnjat, 2008:253-256)

Karadžić (predsjednik stranke), Momčilo Krajišnik i Biljana Plavšić. Već u proljeće 1991.g. SDS je proglasio neke dijelove Bosne i Hercegovine kao "srpske autonomne regije". 1992.g. SDS je pozvala Srbe na bojkot referenduma o nezavisnosti BiH, ali ipak nije mogla spriječiti njenu nezavisnost od tadašnje Jugoslavije. U januaru 1992.g. SDS je proglasio tzv. Srpsku republiku na teritoriji BiH, a današnju Republiku Srpsku. SDS je po mišljenju mnogih historičara glavni krivac za rat u Bosni i Hercegovini. Glavni "arhitekta" Dejtonskog sporazuma Ričard Holbruk tražio je zabranu te stranke, jer je većina njenih (tadašnjih) lidera bila osumnjičena za ratne zločine. Tom prijedlogu se usprotivila, između ostalih, i bošnjačka Stranka Demokratske Akcije.

Poslije rata u Bosni i Hercegovini, SDS je i dalje vodeća stranka u Republici Srpskoj. Na čelu sa Draganom Čavićem, SDS se (djelimično) distancirao od prošlosti svoje stranke, tako da je 2004. g. priznao masakr počinjen nad bošnjačkim stanovništvom u Srebrenici. Trenutno je na čelu stranke Mladen Bosić, koji zastupa nacionalističku politiku.

Partija demokratskog progresa Republike Srpske (PDP RS) je parlamentarna stranka u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini. Njen predsjednik je Mladen Ivanić, bivši predsjednik Vlade Republike Srpske (2001-2003) i bivši ministar vanjskih poslova u Vijeću ministara Bosne i Hercegovine (2003-2007).

Partija demokratskog progresa (PDP) je politička organizacija slobodnih i odgovornih članova koja djeluje na teritoriju Republike Srpske i Bosne i Hercegovine. Cilj PDP-a je izgradnja slobodnog, demokratskog, otvorenog i civilnog društva, integrisanog u zajednicu evropskih naroda i država, zasnovanog na parlamentarnoj demokratiji, vladavini prava, tržišnoj ekonomiji i ostvarenju temeljnih ljudskih prava i sloboda.

Za ostvarenje svojih ciljeva PDP se bori demokratskim parlamentarnim i nenasilnim vanparlamentarnim sredstvima. Po karakteru, PDP je partija centra.

Stranka nezavisnih socijaldemokrata (SNSD) je bosanskohercegovačka partija iz Republike Srpske. Njen predsjednik je Milorad Dodik koji je trenutno predsjednik RS-a. SNSD je jedna od rijetkih stranaka lijevog centra koja odstupa od načela socijaldemokratije. Zalaže se za opstanak etnonacionalne podjele Bosne i Hercegovine, odnosno na entitete, te izdvajanja RS-a u slučaju "potrebe". U krajnjem ishodu promjene Ustava kao kompromisno rješenje predlaže federativnu BiH sa RS-om kao federalnom jedinicom. SNSD je pod stalnim nadgledanjem Socijalističke Internacionale zbog etnonacionalne konzervativne politike koju vodi. Član Predsjedništva BiH Nebojša Radmanović je član ove stranke. Trenutno je najjača stranka u RS-u, a treća u BiH.

Savez nezavisnih socijaldemokrata je prema rezultatima izbora iz oktobra 2006. god. najjača politička partija u BiH. Zalaže se za poštovanje Dejtonskog sporazuma, kao temelja mira u BiH, kao ravnopravnoj zajednici tri konstitutivna naroda i dva entiteta. Središte političkog angažmana je zaštita interesa Republike Srpske, njen ekonomsko-socijalni razvoj i ravnopravnost u okviru BiH. U svom članstvu ova okuplja pripadnike svih naroda u BiH, od čega je najveći broj Srba, što se manifestuje i u njenoj kadrovskoj politici. Kao svoju viziju budućeg državnog uređenja BiH, Savez predlaže asimetričnu federaciju koja bi počivala na principima ravnopravnosti, konsenzusa i pariteta, sa mogućnostima zaštite od preglasavanja, ali i efikasnijim institucijama, te jasno razgraničenim nadležnostima različitih nivoa političko-teritorijalne organizacije, u kojoj bi Republika Srpska u postojećim granicama bila jedna od federalnih jedinica, sa sopstvenom zakonodavnom, izvršnom i sudskom vlašću, te naročito sopstvenom policijom, dakle onim nivoom nadležnosti kojima entiteti sada raspolažu. Ekonomski razvoj i poboljšanje socijalne situacije su takodje osnovni ciljevi SNSD-a, koji su formulisani u ideji RS kao boljeg dijela BiH. Ova stranka se zalaže za proces evropskih integracija, dobre odnose sa okruženjem, a naročito Srbijom, kroz unapredjenje Specijalnih i paralelnih odnosa RS i te države. Iako u svom nazivu nema nacionalni predznak, jasno je da je ova partija srpska.

Savez socijalističkog radnog naroda SSRN Bosne i Hercegovine je 1990. godine je izrastao u Demokratski Socijalistički Savez Bosne i Hercegovine. Na Konvenciji od 26. maja 1993. godine, stranka je usvojila novi Program i Statut i promijenila ime u **Građanska demokratska stranka BiH**. GDSBiH je stranka demokratskog političkog centra. Sjedište stranke je u Sarajevu. Predsjednik Stranke je Ibrahim Spahić. Građanska demokratska stranka BiH učestvuje na svim lokalnim i općim izborima od 1990. godine i ima parlamentarni status, bilo da je nastupala samostalno ili u političkim savezima.

Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine (SDP BiH) je politička stranka u Bosni i Hercegovini. Nastala je godine 1990. od tadašnjeg Saveza komunista Bosne i Hercegovine, a na prvim demokratskim izborima je poražena od koalicije nacionalnih stranaka. Zbog građanske orijentacije, kao i zalaganja za BiH kao građansku državu, za vrijeme rata je podržavala SDA, odnosno zastupala Hrvate i Srbe na područjima pod kontrolom vlade Alije Izetbegovića. Nakon rata se nametnula kao jedna od vodećih opozicionih stranaka. Iako djeluje na cijelom teritoriju BiH, većina glasačke baze joj se nalazi među Bošnjacima, kao i urbanim područjima Federacije BiH. Godine 2006. njen kandidat Željko Komšić je izabran za hrvatkog člana Predsjedništva BiH. Partija nasljednik Komunističke partije u BiH nije preuzela

trijumf kao što je to bio slučaj u drugim bivšim jugoslovenskim republikama. Socijaldemokratska partija BiH (SDP BiH) je na početku dobila značajan broj glasova jedino na nivou Federacije, dok je na nivou parlamenta BiH i parlamenta Republike Srpske dobila simboličan broj. Činjenica koja to objašnjava jeste da ova partija nije dobila podršku Hrvata i Srba, već jedino Bošnjaka. Ova partija jeste član Socijalističke internacionale.

Stranka za Bosnu i Hercegovinu (SZBIH) jeste bošnjačka stranka, iako se tako ne deklarise jer ima potrebu da privuče i ostale dvije etničke grupe koje su mnogobrojne. Njen osnivač i predsjednik, Haris Silajdžić je ipak bio predstavnik bošnjačkog naroda u vijeću ministara Bosne i Hercegovine. Zalaže se za jednu, jedinstvenu i nedjeljivu državu BiH.

Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) jeste kao što je sadržano i u samom nazivu partije hrvatska stranka koja se zalaže za izmjenu Dejtonskog sporazuma i usvajanje novog ustava Bosne i Hercegovine, na način da se u BiH i hrvatskoj zajednici dozvoli formiranje entiteta, te da država u tom slučaju funkcioniše na bazi tri različita entiteta. Ova partija zagovara ulazak BiH u NATO i Evropsku uniju, kao i ostvarivanje specijalnih odnosa BiH sa Hrvatskom, što između ostalog podrazumijeva i omogućavanje dvojnog državljanstva za Hrvate koji žive u BiH.

Tabela 1. Izborni rezultati u BiH po godinama

Table 1.3 Election results in Bosnia

Electoral system	TRS		PR – closed list				PR – open list + av (alternative vote) ^b					
	1990 ^a		1996		1998		2000		2002		2006	
Year	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.
SKBiH	19	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Reform League	12	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
SDP	–	–	3	9	4	18	9	12	5	15	5	5
SDA	87	38	19	34	17	19	8	24	10	20	9	9
Party for BiH, SBiH	–	–	4	2	–	–	11	5	12	6	18	8
SDS	72	24	9	9	4	17	6	15	5	8	3	3
Serb People's Union, SNS	–	–	–	–	12	4 ^c	–	–	–	–	–	–
Radicals SRS-RS and RS (RS)	–	–	3	0	8	3	–	–	–	–	–	–
SNSD	–	–	–	–	–	–	1	1	10	3	16	7
PDP (RS) – Progress	–	–	–	–	–	–	6	2	5	2	2	1
HDZ	44	14	7	12	6	11	5	10	5	5	3	3
Christian Democrats	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Croats together HDZ 1990	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	4	2
New Croat Initiative, NHI	–	–	–	–	2	1	2	1	1	1	–	–
Pensioners' Parties	–	–	–	–	–	–	–	1	1	1	–	–
People's Alliance/Community, DPA/DPC	–	–	–	–	–	–	–	–	2	1	2	3
Other	–	–	7	2	3	–	–	–	3	2	1	–
TOTALS:	–	–	240	42	42	–	–	–	42	42	42	42

*Izvor: *Party politics in the Western Balkans* (2010:12)

Ovim pomenom relevantnih političkih partija, kao i tabelom koja prikazuje njihove izborne rezultate od uvođenja višepartizma do 2006. godine su, u najkraćim mogućim crtama, izložene bitne karakteristike partijskog sistema u Bosni i Hercegovini, uz osvrt na neke bitnije pojedinosti u njegovom funkcionisanju.

Literatura

1. Arnautović, S. (2009) *Političko predstavljanje i izborni sistemi u Bosni i Hercegovini u XX stoljeću*, Sarajevo.
2. *Bosnia-Herzegovina Democracy Assessment Report*, (2009) National Democratic Institute (NDI).
3. Goati, V. (2008) *Političke partije i partijski sistemi*, FPN-UCG, Podgorica.
4. Kasapović, M. (2003) *Izborni leksikon*. Zagreb: Politička kultura.
5. Lutovac, Z.(ed.) (2007) *Ideologija i političke stranke u Srbiji*, FPN-IDN, Beograd.
6. Prnjat, A. (2008) *Crkva i paternalizam – odgovor Mihajlu Markoviću*, *Filozofija i društvo*, 2, str. 253-256.
7. Prnjat, A. (2009) *O jezičko-ekspresivnom paternalizmu – replika Mihajlu Markoviću*, *Filozofija i društvo*, 20(3), str. 247-250.
8. Stojarova, V., Peterson, E. (2010) *Party politics in the Western Balkans*, Routledge, London and New York.
9. Vlaisavić, U. (2010) *Glasovi iz podijeljene zemlje, Političke analize*, tromjesečnik za analizu hrvatske i međunarodne politike, broj 4, FPZ, Zagreb.

* * * * *

Abstract

This paper makes a brief reference to the party system of Bosnia and Herzegovina and its essential elements and characteristics. It contains a short presentation of the structure of the political system as an important factor that affects the party system, as well as relevant political party systems and their relationships and the conditions in which they operate.

Keywords: *political parties, Bosnia and Herzegovina, the party system, political system, party linguistic expressive paternalism*

